

Samen voor een
mooi en duurzaam
Gelderland

Pagina 2
Zet houtige bio-
massa in voor
vastleggen CO₂

Pagina 4
Zonneparken
realiseren met
beleid

Pagina 8
Leden in beeld:
Stichting Milieu-
werkgroepen Ede

Beste lezers,

Fijn dat ik me vanaf deze plaats mag introduceren. Ik hoop jullie te ontmoeten op onze Algemene Ledenvergadering op 14 november 2018 of op een ander moment.

Als ik dit schrijf is het na de extreem warme zomer weer 'normaal' 20 graden. Maandenlang was het ongekend heet en zaten veel mensen wekenlang binnen om het hoofd nog enigszins koel te houden. Ook de natuur had het moeilijk en ons watersysteem is niet berekend op aanhoudende hoge temperaturen en droogte. We hebben ondervonden dat zoet water een schaars goed is en dat waterbuffers hard nodig zijn. Water bufferen in de haarvaten, het verhogen van het grondwaterpeil, waterreservoirs: het is allemaal nodig om meer veerkracht in ons watersysteem te krijgen.

Natuurgebieden en groenvoorzieningen helpen enorm in deze klimaat- en wateropgave. Dat weten wij, maar is nog niet algemeen bekend. Zie bijvoorbeeld het provinciehuis dat weliswaar de prijs won voor 'het gebouw met de meeste meerwaarde voor opdrachtgevers en samenleving' maar waarbij de groenvoorziening rond het gebouw en op de markt totaal is vergeten. Hittestress in stedelijke gebieden dreigt.

Wij brengen het belang van natuurlijke klimaat- en waterbuffers onder de aandacht van waterschappen, provincie, gemeenten en bedrijven. Zo hebben wij onze visie op strategische grondwaterreserves naar Statenleden gestuurd en waterchap Rijn en IJssel gevraagd beleid voor drainage en beregening te relateren aan de droogteproblematiek.

Gelukkig is het inmiddels herfst en regent het weer.

Petra Souwerbren,
Directeur
p.souwerbren@gnmf.nl
06 23 05 57 91

Zet houtige biomassa in voor vastleggen CO₂

Al diverse jaren vindt er een discussie plaats over de inzet van verse houtige biomassa voor het opwekken van energie. Het gaat om houtige biomassa afkomstig uit bossen (top- en takhout), uit landschapselementen en uit de gebouwde omgeving. Verse houtige biomassa wordt in diverse hout gestookte energiecentrales als brandstof ingezet voor de productie van warmte en elektriciteit. De Gelderse Natuur en Milieufederatie vindt dat geen goed idee. Wij zien liever dat hout gebruikt wordt voor het vastleggen van CO₂. Een toelichting door Maarten Vischers, beleidsmedewerker GNMf.

De GNMf heeft een aantal bezwaren. Ten eerste komt er bij houtverbranding ruim tweemaal zoveel CO₂ vrijkomt vergeleken bij gas. Maarten: "Pas na 50 jaar is deze uitstoot door de aanplant van nieuwe bomen weer vastgelegd. Dat, terwijl het juist zaak is om de huidige CO₂ concentratie in de atmosfeer te laten dalen van 400 ppm (parts pro million) naar het oude niveau van 300 ppm."

Rek is eruit

Een ander bezwaar is de beperkte beschikbaarheid van verse houtige biomassa. Bureau Probos heeft onlangs de beschikbaarheid in Nederland onderzocht. Conclusie is dat op korte termijn (2018-2020) de vraag naar deze lokale biomassa voor bio-energie

het Nederlandse aanbod zal overschrijden. De rek is eruit. De GNMF pleit er daarom ook voor om de SDE (Subsidie Duurzame Energie) voor verse houtige biomassa af te schaffen. Minister Wiebes is gevraagd om hierover voor de nieuwe subsidieronde een besluit te nemen.

Top- en takhout laten liggen

Maarten Visschers haalt nog een argument aan: “Het laten liggen van top- en takhout in bossen verhoogt de biodiversiteit in bossen. Dit hout zorgt voor meer variëteit en een groter aantal insecten en planten. Bij bossen op voedselarme zandgronden, zoals in Gelderland, is top- en takhout juist ook van belang voor een goede nutriëntenvoorziening. Reden te meer om dit hout te laten liggen.”

Bodemverbeteraar en opslag van CO₂

Gelukkig is er een perspectief, aldus Maarten. “Het is veel beter om houtige biomassa hoogwaardig in te zetten. Daarbij wordt koolstof vastgelegd en is er sprake van een zgn CO₂-sink (opslag). Dit is van groot belang voor het klimaat. Vormen van hoogwaardige toepassing zijn het gebruik als structuurmateriaal bij het maken van compost en het direct toepassen van houtige biomassa voor de opbouw van het koolstofgehalte van de bodem.”

Hout als bouwmaterial

Een andere vorm van hoogwaardige toepassing is hout als bouwmaterial. Bijvoorbeeld hout voor planken, balken, houtvezelplaat en houtskeletbouw. Houtvezelplaat wordt ingezet als isolatiematerial in de bouw. Ook in het tussenrapport van het nieuwe Klimaatakkoord is gesteld dat toepassing van hout als bouwmaterial prioriteit heeft. Gelderse gemeenten, projectontwikkelaars in de bouw, woningbouwcorporaties kunnen hier invulling aan geven.

lees verder op pag. 4

Stichting HOEduurzaam in de gemeente Berkelland experimenteert met hout als bodemverbeteraar. Agrariërs gebruiken houtige biomassa uit landschapsonderhoud en gras uit onderhoud van bermen en sloten als bodemverbeteraar. Door deze toevoeging houdt de bodem het water langer vast en spoelen bestrijdingsmiddelen minder uit. De bodemvruchtbaarheid neemt toe, waardoor er minder kunstmest nodig is. Drinkwaterbedrijf Vitens promoot deze aanpak ook in andere wingebedien.

Duurzaam bosbeheer en koolstofvastlegging

Naast het hoogwaardig gebruik van houtige biomassa, is ook het duurzaam bosbeheer van groot belang voor koolstofvastlegging. In het nieuwe Klimaatakkoord is bosaanplant dan ook een belangrijke pijler. Maarten: "Dit beheer is gericht op het gehele bossysteem. Het basisprincipe daarbij is de natuur haar gang laten gaan en af en toe bomen oogsten. Dat zorgt voor een goede combinatie van biodiversiteit, koolstofopslag en hout. Dit is een veel betere aanpak dan een geheel bosperceel in een keer te kappen (zgn. kaalkap). Ook in onze mooie provincie dient duurzaam bosbeheer de (Gelderse) maat te zijn."

Zet houtige biomassa in:

- als structuurmateriaal bij het maken van compost
- als bodemverbeteraar (*zie voorbeeld van HOEduurzaam*)
- als bouw- en isolatiemateriaal.

Maarten Visschers,
**Beleidsmedewerker
Energie & Klimaat**
m.visschers@gnmf.nl
026 352 3742

Excursie Natuurvolgend bosbeheer op 13 oktober in Vierhouten

Samen met Vrienden van de Veluwe en De Nieuwe Veluwe, organiseert de GNMf op 13 oktober een excursie Natuurvolgend bosbeheer. Bosdeskundige Jaap Kuper houdt een presentatie en er worden twee locaties bezocht. Aanvang 13.30 uur, duur ca. 2,5 uur. *Meer informatie en aanmelden op www.gnmf.nl/agenda*

Zonneparken realiseren met beleid

Sinds enkele jaren is er een gunstige markt ontstaan voor de aanleg van grootschalige zonneparken. Er zijn aantrekkelijke subsidieregelingen, grondeigenaren zien er een goed verdienmodel in en voor gemeenten is het een kans om een deel van hun torenhoge energieambitie te realiseren. De aanleg van zonneparken roept echter ook vragen op. Waarom zonneparken in het landschap als de daken nog niet vol liggen? Waarom kiezen voor grote parken en niet voor kleine veldjes? De opgave waar we voor staan: hoe zorgen we ervoor dat we energieambities realiseren, zonder dat we ons mooie Gelderse landschap te grabbel gooien?

Het potentiële effect op ons landschap leidt tot toenemende bezorgdheid en verzet. Begrijpelijk, een zonnepark ligt er namelijk voor minstens 15 à 20 jaar. Dat betekent dus wel iets voor de omgeving waarin we wonen en recreëren. Tegelijkertijd is meer duurzame energie hard nodig om de CO₂-uitstoot terug te dringen en klimaatverandering af te remmen. De natuur is daar zeer bij gebaat. De landschappelijke impact van zon en wind is echter veel groter dan we gewend zijn. De oliebronnen waren voorheen ver weg en de gaswinning gebeurde onder de grond. Het opwekken van duurzame energie is veel meer zichtbaar en daarmee een onderwerp van gesprek, waarin ook inwoners een prominente rol hebben.

Combinatie van wind en zon

Het verantwoord aanleggen van zonneparken vraagt om een helder afwegingskader, opgesteld door de gemeente en bij voorkeur samen met een brede vertegenwoordiging vanuit de samenleving. Het is verstandig dan óók naar de relatie met windparken te kijken, een combinatie van zon én wind is

Download tip:
Handreiking Zonnevelden
op www.gnmf.nl/zon

qua kosten en energieopbrengst vaak gunstig. In het verleden hebben nogal wat gemeenten wind-energie op hun grondgebied afgewezen. Nu ook zonneparken problematisch blijken te zijn, is het wellicht verstandig om dit besluit te heroverwegen.

Korte en lange termijn

De puzzel moet gelegd worden hoe we met verschillende vormen van duurzame energie invulling geven aan de energieambitie, waarbij we ook oog houden voor het landschap. Uit de energiemogelijkheidsstudie blijkt dat we naast zon op daken óók zonnevelden nodig hebben. Maar laten we dan voorrang geven aan dubbel ruimtegebruik, zoals overdekking van parkeerterreinen, geluidswallen en drijvende zonnevelden, en aan locaties langs bestaande infrastructuur. Het is verstandig om goed te kijken wat op korte termijn kan en nodig is en welke technische ontwikkelingen we voorzien in de toekomst, zoals met waterstof en geothermie. Zonnevelden kunnen dan onder voorwaarde van tijdelijkheid ontwikkeld worden. Bij het concretiseren van de energieambitie, kan de gemeente aanhaken bij de Regionale Energie Strategie (RES), die als uitvloeisel van het klimaatakkoord in 2018-2019 in hun regio wordt ontwikkeld. Niet iedere gemeente hoeft zelf het wiel uit te vinden. Er zijn al veel voorbeelden van afwegingskaders en de GNMF heeft een Handreiking Zonnevelden ontwikkeld.

Maak gebruik van ervaringen

Maak gebruik van de kennis en ervaring die inmiddels is opgedaan. Wij helpen je daar graag bij.

Alex de Meijer,
Adviseur participatie en realisatie wind en zon op land
a.de.meijer@gnmf.nl
06 48 82 04 33

Ervaringen van onze leden:

Mooi Wageningen

Wageningen is een progressieve gemeente, met flinke ambities op het gebied van duurzaamheid. Maar ook met een fraai buitengebied, dat al onder druk staat van verstedelijking. Enkele jaren terug sneuvelde een plan voor windturbines in de bossen en/of de uiterwaarden. En nu is er verzet tegen zonneparken. De vereniging Mooi Wageningen ziet zonneparken als een vorm van bebouwing en vindt dat de gemeente eerst met een gebiedsvisie moet komen. Zolang er geen afwegingskader is zal Mooi Wageningen zich verzetten tegen plannen voor zonneparken in en om Wageningen.

Ver. tot behoud van het Lingelandschap (VBL)

Bij Kapel-Avezaath dreigden vorig jaar karakteristieke boomgaarden in het Lingedal te worden omgekapt voor de realisatie van zonneparken. Omwonenden en de VBL kwamen ertegen in verzet, waarna de gemeente Tiel zijn medewerking aan het plan introk en een begeleidingsgroep Duurzame Energie opstartte. De begeleidingsgroep heeft de eerste aanbevelingen al gegeven. De VBL doet mee in dit proces en komt ook in andere gemeenten in de regio op voor een zorgvuldige afweging van locaties voor wind en zon. De VBL bepleit een afweging voor zonneparken op basis van de Ladder voor Duurzame Verstedelijking.

De leden en de gemeente Tiel hebben in het proces onder meer gebruik gemaakt van de kennis op het bureau van de GNMF en onze Handreiking Zonnevelden.

Couliissenlandschap verdient herstelprogramma

Als regel maken mijn vrouw Sineke en ik jaarlijks een lange fietsreis. Dit jaar zat dat er niet in en besloten we tot het maken van fietstochten in de eigen wijde omgeving. Zodoende hebben we een drietal keren Achterhoek en Graafschap doorkruist. Omdat we deze Gelderse streken jarenlang min of meer links hadden laten liggen, konden we nu eindelijk de veelbesproken teloorgang van het zo karakteristieke coulissenlandschap met eigen ogen aanschouwen. Het in onze herinnering zo gave en fraaie landschap ligt er inderdaad nogal gehavend bij!

Over de oorzaken daarvan is al genoeg geschreven. Het komt er nu op aan dat er een brede beweging ontstaat die zich inzet voor behoud, herstel en herontwikkeling van dit zo kenmerkende landschap. Een fraai streekeigen landschap is niet alleen oogstrelend, maar draagt in hoge mate ook bij aan het versterken van de Gelderse biodiversiteit en de aantrekkelijkheid van onze provincie voor bewoners en bezoekers.

Daarom pleiten de GNMf en de collega-organisaties in het 'Manifest voor een Groen Gelderland' voor een Gelders plan biodiversiteitsherstel en voor een Landschapsprogramma, om ervoor te zorgen dat landschap en landschapsherstel volgend jaar bij Sta-

Excursie voor gemeenteraadsleden

De GNMf organiseert samen met Natuurmonumenten op 12 oktober 2018 een excursie voor gemeenteraadsleden van de Achterhoek. Deze excursie is een vervolg op de petitie Behoud het coulissenlandschap van afgelopen voorjaar. Eerder is deze excursie met Statenleden van de provincie Gelderland gedaan. Zij gaven aan geschokt te zijn van de mate waarin het Achterhoekse landschap momenteel verdwijnt.

tenverkiezingen belangrijke speerpunten worden! De ambities in het Manifest passen uitstekend in 'Gaaf Gelderland', de nieuwe omgevingsvisie die eind dit jaar door Provinciale Staten wordt vastgesteld én bij het streven om de Gelderse landbouw natuurinclusief te maken. Zo kunnen we samen de goede kant op gaan.

Overigens heb ik met mijn vrouw afgesproken dat we over een paar jaar dezelfde fietstocht nog een keer doen. Ik hoop dat we dan weer kunnen genieten van de mooie houtwallen, heggen en bloeiende bermen die zo kenmerkend zijn voor het prachtige Achterhoekse landschap.

Dirk H. van Uitert,
Voorzitter GNMf
voorzitter@gnmf.nl
06 46 27 11 79

Nacht van de Nacht op 27 oktober Organiseer een activiteit en doe het licht uit!

Op 27 oktober organiseren tal van organisaties weer activiteiten om de schoonheid van duisternis te laten zien en doen vele bedrijven en gemeenten het licht uit. Heb jij met jouw organisatie al plannen gemaakt? Meld je dan op www.nachtvandenacht.nl Enkele leuke suggesties: nachtwandeling, sterrenkijken, dinen in het donker, lampionoptocht met kinderen, boottocht, gedichten voordragen in het donker of een lezing over nachtdieren.

Stoere Boeren in beeld

Noteer alvast
in je agenda:

Algemene Leden-
vergadering GNMF op
14 november 2018!

In de serie Stoere Boeren vertellen boeren hun verhaal. Over hoe zij hun bedrijf verduurzamen en wat zij hierin onderweg tegenkomen.

Lidy en Bertus Oldenhavé van boerderij 't Lankhof in Aalten zorgen er, samen met veertig andere boeren, dat de patrijs zich weer thuis voelt in de Achterhoek. Dat doen zij door stroken van hun land in te zaaien met graan en zaadrijke bloemen. En dat bevalt de patrijs. Het aantal paartjes nam in vijf jaar toe van 3 naar 42. Het succes bij Lidy en Bertus is in

de hele Achterhoek waar te nemen. De kruidenrijke akkerranden zijn bovendien niet alleen aantrekkelijk voor de patrijs. Ook de geelgors, de groenling en de putter zijn er steeds vaker te zien en de hoeveelheid insecten neemt toe. Inmiddels zijn er in heel Nederland dertig projecten en staan er nog 15 in de startblokken. Een enorm succes dat zelfs naar Duitsland is overgewaaid.

Lees het hele interview en de verhalen van andere boeren op www.gnmf.nl/stoereboeren.

Manifest voor een Groen Gelderland

Met het oog op de provinciale verkiezingen in 2019 presenteren wij samen met onze collega's van Geldersch Landschap & Kasteelen, Natuurmonumenten Gelderland, Stichting Landschapsbeheer Gelderland en IVN Gelderland het Manifest voor een Groen Gelderland. Hierin roepen we de provincie op om goed voor ons groen te zorgen. Het manifest is te downloaden op www.gnmf.nl/nieuws/manifest. Een gedrukt exemplaar kun je aanvragen via gnmf@gnmf.nl.

Wil je, net als de Stichting Milieu-
werkgroepen Ede, ook lid worden
van de GNMF? Ga dan naar
www.gnmf.nl/word-lid

Leden in beeld

Stichting Milieuwerkgroepen EDE (SME)

Meer en meer lukt het de Stichting Milieuwerkgroepen Ede, kortweg SME, om vroegtijdig aan te schuiven bij plannen rond natuur en milieu. "We willen het liefst zo vroeg mogelijk in een proces betrokken worden en dat lukt steeds beter".

Harry Manni is penningmeester bij SME, een stichting met bijna honderd donateurs. Hij vervolgt: "Onze relatie met de gemeente verbetert. Natuurlijk loopt het ene project beter dan het andere, maar toch zijn we positief hierover. We zitten regelmatig in overleg met de wethouders".

Toch blijft ook actievoeren belangrijk, zoals tegen de vierbaans Parklaan. SME voerde verschillende keren actie samen met andere groepen, verenigd in de Werkgroep Parklaan Anders, presenteerde een alternatief plan en haalde bijna tweeduizend handtekeningen op. Momenteel is SME met de gemeente Ede in gesprek over de ontwikkelingen.

Bomenkap

"Bomenkap is hier altijd aan de orde", vertelt Harry. "Zo worden bij de Nieuwe Kazernelaan voorlopige voorzieningen getroffen, met zogeheten tijdelijke

kap van bomen tot gevolg. Daarop hebben wij zienswijzen ingediend". Maar bomen worden ook gekapt voor houtstook in een biomassacentrale. Daarvan staan er twee in Ede, een derde is gepland. "Wij vinden het opstoken van hout niet duurzaam. Uit onderzoek dat wij vorig jaar door de WUR lieten doen, bleek bovendien dat er in de hele gemeente te weinig hout is voor een derde centrale".

De SME is een onafhankelijke milieugroepering die zich inzet voor bescherming en ontwikkeling van natuur, landschap en milieu in de gemeente Ede. www.sme-ed.nl

Expertise

Harry: "Bij SME hebben veel mensen een WUR-achtergrond, waardoor we inhoudelijke expertise hebben. De GNMF ondersteunt ons bij verschillende dossiers, vooral op procedureel vlak. En in het najaar organiseren we samen een symposium over luchtkwaliteit. In onze gemeente is veel intensieve landbouw, maar ook industrie en verkeer geven uitstoot van vervuilende stoffen. Het is belangrijk om mensen hierover te informeren".

GNMF

Jansbuitensingel 14
6811 AB Arnhem
t 026 - 3523740

e gnmf@gnmf.nl

i www.gnmf.nl

IBAN NL89 TRIO 0338 6290 25

iDeal gnmf.nl/donen

Fotografie

Annetiekok, SME enz.

Vormgeving

IDD | idd.nl

